

MAŁGORZATA ZIMNA

KSZTAŁTOWANIE SIĘ INSTYTUCJI
OBRONY OBLIGATORYJNEJ
W ŚWIETLE OSTATNICH ZMIAN
KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

Prawo do obrony obligatoryjnej wywodzi się z zasady prawa do obrony. Prawo do obrony jako generalna zasada polskiego procesu karnego (art. 6 k.p.k.), jest jedną z naczelných zasad, bez której wymiar sprawiedliwości nie mógłby realizować podstawowych gwarancji zawartych w Konstytucji (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP) jak i w innych aktach. Przesłanki obrony obligatoryjnej wyraźnie wskazują sytuacje, w których należy oskarżonemu zapewnić obrońcę. Podstawowym elementem jest prawo do posiadania obrońcy, wyznaczając zakres i kształt uprawnień procesowych oskarżonego. Funkcjonowanie obrony obligatoryjnej wiąże się z zapewnieniem niezbędnej pomocy obrońcy w trakcie toczącego się postępowania karnego. W literaturze wskazuje się, że ustawodawca wyszedł ze słusznego założenia, że w wypadkach obrony obligatoryjnej, względy słusności wymagają, aby interes oskarżonego był strzeżony przez podmiot fachowy czyli obrońcę, ponieważ w pewnych sytuacjach oskarżony nie może osobiście prawidłowo realizować przysługującego mu prawa do obrony¹. Obrona obligatoryjna stanowi istotny wyłom w prawie do obrony osobistej, którą zasadnie uznaje się za filar zasady prawa do obrony². Podkreśla się także, że obrona obligatoryjna nie jest ustanowiona wyłącznie w interesie oskarżonego, lecz także w interesie wymiaru sprawiedliwości, gdyż interes społeczny wymaga, aby oskarżony mógł w pełni spełniać funkcje strony broniącej się przed oskarżeniem³.

¹ Z. Muras, *Postępowanie odwoławcze w procesie karnym. Artykuły 425–467 k.p.k. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 230.

² P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, s. 291.

³ S. Kalinowski, *Polski proces karny w zarysie*, Warszawa 1981, s. 92.

Historyczne ujęcie instytucji obrony obligatoryjnej

Instytucja obrony obligatoryjnej zmienia się wraz z rozwojem procesu karnego. W zależności od systemów politycznych i prawnych kształtowano w kodeksach instytucję, wpływającą na cały przebieg postępowania karnego.

Pierwotne brzmienie kodeksu postępowania karnego z 1928 r.⁴ przewidywało instytucję obrony obligatoryjnej w rozprawie głównej przed sądem przysięgłych (art. 87 k.p.k. z 1928 r.), na której każdy oskarżony musiał mieć obrońcę. Natomiast przed wszystkimi sądami, nawet w toku śledztwa, oskarżony musiał mieć obrońcę, jeżeli:

- nie ukończył lat siedemnastu, a nie stawał przed sądem dla nieletnich;
- był głuchy lub niemy;
- zachodziła uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności (art. 88 k.p.k. z 1928 r.).

Śledztwo w zakresie art. 88 k.p.k. z 1928 r. było prowadzone przy obowiązkowym udziale obrońcy, co przekładało się na możliwość przedstawiania protokołów ze śledztwa bezpośrednio na rozprawie⁵. Wskazywano, iż instytucja obrony obowiązkowej miała na celu zabezpieczenie praw oskarżonego, co do którego zachodziło domniemanie, że nie będzie umiał bronić się jak należy⁶.

Ustanowienie obrońcy obligatoryjnego już w kodeksie postępowania karnego z 1928 r. dało początek trwałej gwarancji ustawowej, która ewoluowała przez następne lata. Ówczesny ustawodawca wyraźnie dostrzegał już potrzebę zapewnienia fachowej pomocy oskarżonemu we wskazanych przypadkach.

Ustawą z dnia 27 kwietnia 1949 r. o zmianie przepisów postępowania karnego⁷, uchylono art. 87 k.p.k. oraz wprowadzono obowiązek posiadania obrońcy dla każdego oskarżonego, który nie ukończył lat siedemnastu, a nie stawał przed sądem dla nieletnich (art. 88 § 1 lit. a k.p.k. z 1928 r.), a także dla oskarżonego w postępowaniu przed sądem apelacyjnym jako sądem pierwszej instancji oraz dla wniesienia wyroku rewizji od wyroku tego sądu (art. 88 § 2 k.p.k. z 1928 r.).

Następną zmianę w przepisach dotyczących instytucji obrony obligatoryjnej w kodeksie postępowania karnego z 1928 r. wprowadziła ustawa z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania karnego⁸. Nowela nakładała obowiązek posiadania obrońcy w postępowaniu przed sądem wojewódzkim jako pierwszej instancji (art. 86 § 2 k.p.k. z 1928 r.) oraz skreśliła warunek, by nieletni nie odpowiadał przed sądem dla nieletnich⁹ (art. 86 § 1 lit. a k.p.k. z 1928 r.).

⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1928 r., Nr 33, poz. 313.

⁵ P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony...*, s. 87–88.

⁶ L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Kraków 1929, s. 112.

⁷ Dz.U. z 1949 r., Nr 32, poz. 238.

⁸ Dz.U. z 1950 r., Nr 38, poz. 348.

⁹ R.A. Stefański, *Obrona obligatoryjna w polskim procesie karnym*, Warszawa 2012, s. 45.

W kolejnym kodeksie postępowania karnego zmodyfikowano zakres obrony obligatoryjnej. W myśl kodeksu postępowania karnego z 1969 r.¹⁰ w postępowaniu karnym oskarżony musiał mieć obrońcę jeśli:

- 1) był głuchy, niemy lub niewidomy,
- 2) zachodziła uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności (art. 70 § 1 k.p.k. z 1969 r.).

W tych wypadkach udział obrońcy był obowiązkowy (art. 70 § 2 k.p.k. z 1969 r.).

Upośledzenia wskazanych zmysłów dawały oczywistą podstawę do ochrony oskarżonego, który nie miał pełnej możliwości bronić się samodzielnie, co wynikało z jego niepełnosprawności. Względem kodeksu z 1928 r. w ustawie procesowej z 1969 r. rozszerzono jednak zakres o przesłanki obrony obligatoryjnej, wskazując, że oskarżony musi mieć obrońcę jeżeli był niewidomy (art. 70 § 1 pkt 1 k.p.k. z 1969 r.). Ustawodawca zrezygnował natomiast z omawianej gwarancji w przypadku nieletniości, jednak pominięcie tej przesłanki nie oznaczało braku obrony obowiązkowej dla nieletniego¹¹. Jej brak wynikał z faktu, iż ustawą z dnia 22 grudnia 1969 r. o utrzymaniu w mocy na okres przejściowy niektórych dotychczasowych przepisów prawa karnego¹² utrzymano niektóre przepisy, do czasu odrębnego ustawowego uregulowania sprawy zapobiegania i zwalczania demoralizacji przestępczości nieletnich, którzy dopuścili się czynów zabronionych przez ustawę pod groźbą kary, w zakresie postępowania z art. 402–424 i 474–495 k.p.k. z 1928 r. Pozostał więc w mocy art. 79 § 1 lit a k.p.k. z 1928 r.

W ówczesnej doktrynie podkreślano, że obrona obowiązkowa została wprowadzona w celu zabezpieczenia praw oskarżonego, co do którego zachodziło domniemanie, że nie będzie potrafił bronić się jak należy. Instytucja trwała przez cały przebieg postępowania, aż do jego prawomocnego zakończenia, niezależnie od stadium. Bez względu na ostateczne rozstrzygnięcie, sąd musiał liczyć się z sytuacją przewidzianą w art. 70 § 1 pkt 2 k.p.k. z 1969 r., jeżeli obiektywne dane wskazywały, że poczytalność oskarżonego może być poważnie zakwestionowana¹³.

Zgodnie z treścią całego art. 70 k.p.k. z 1969 r. oskarżony musiał mieć obrońcę już w postępowaniu przygotowawczym, a prowadzenie rozprawy bez udziału obrońcy powodowało uchylenie orzeczenia, nawet jeżeli jego brak nie wpływał bezpośrednio ujemnie na treść wydanego orzeczenia¹⁴. W przypadku rozpoznania sprawy, w sytuacji gdy zachodziła przesłanka obrony obligatoryjnej, a sprawa odbyła się bez udziału obrońcy, stanowiło to bezwzględną podstawę

¹⁰ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1969 r., Nr 13, poz. 96.

¹¹ R.A. Stefański, *Obrona obligatoryjna...*, s. 49–50.

¹² Dz.U. z 1969 r., Nr 37, poz. 311.

¹³ J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski (red.), M. Mazur (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1971, s. 130–131.

¹⁴ *Ibidem*, s. 132.

do uchylenia wyroku (art. 388 pkt 6 k.p.k. z 1969 r.). Przyjmowano jednak, że uchybienia w postępowaniu przygotowawczym, mogą stanowić podstawę odwołania od wyroku sądu tylko wtedy, gdy przeniknęły do stadium sądowego. Dlatego uznawano, że brak obrońcy niezbędnego w stadium przygotowawczym nie stanowi bezwzględnej przyczyny uchylenia orzeczenia sądu, jeśli przed sądem oskarżony posiadał obrońcę, a kodeks nie przewidywał żadnej czynności w postępowaniu przygotowawczym, w którym udział obrońcy byłby obligatoryjny¹⁵.

Zgodnie z art. 71 k.p.k. z 1969 r. obrona była niezbędna w postępowaniu przed sądem wojewódzkim jako sądem I instancji, przy czym udział obrońcy na rozprawie głównej był zawsze obowiązkowy, a na rozprawie odwoławczej przed sądem apelacyjnym tylko wtedy gdy prezes sądu lub sąd uznali to za konieczne. W przypadku braku obrońcy prowadzenie rozprawy było niedopuszczalne.

Mając na uwadze potrzebę skuteczniejszej ochrony uprawnień stron, kodeks postępowania karnego z 1997 r.¹⁶, przewiduje instytucję obrony obligatoryjnej rozszerzoną o dodatkowe gwarancje dla oskarżonego. W porównaniu do przepisów z 1969 roku, nowe unormowania zostały rozbudowane zarówno w zakresie okoliczności decydujących o konieczności udziału obrońcy jak i niektórych kwestii szczególnych.

W pierwotnym brzmieniu art. 79 § 1 k.p.k. stanowił, że w postępowaniu karnym oskarżony musi mieć obrońcę jeżeli:

- jest nieletni,
- jest głuchy, niemy lub niewidomy,
- zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności,
- nie włada językiem polskim.

Pierwsza przesłanka pojawiła się ponownie, przypominając tym samym treść kodeksu postępowania karnego z 1928 roku. Przy definicji nieletniości uwzględniono ustawę z dnia 26 października 1982 r., o postępowaniu w sprawach nieletnich¹⁷, która zakłada, że w określonych przypadkach postępowanie w sprawach nieletnich toczy się na podstawie kodeksu postępowania karnego, jednakże nieletni musi mieć obrońcę (art. 18 § 2 ust 1 pkt b u.s.p.).

Podobnie jak w poprzednim ustawodawstwie w kodeksie postępowania karnego z 1997 r. uwzględniono sytuacje, w których oskarżony musi mieć obrońcę, jeżeli jest głuchy, niemy lub niewidomy oraz jeżeli zachodziła uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności.

Novum stanowiła przesłanka obowiązkowego posiadania obrońcy, jeżeli oskarżony nie władał językiem polskim. Za osoby, które nie władały językiem polskim uważano te, które nie znały go wystarczająco, aby móc bez problemu się nim posługiwać. Wprowadzenie przepisu dotyczącego obrony obligatoryjnej dla

¹⁵ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, 2001, s. 232.

¹⁶ Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555.

¹⁷ t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 382.

takich osób było związane z coraz większą liczbą oskarżonych cudzoziemców¹⁸. Ustawodawca miał na celu zapewnienie obcokrajowcom pomocy prawnej. Dlatego zakładano, iż pozostawienie osoby, która nie włada językiem polskim bez fachowej pomocy obrońcy, mogłoby prowadzić do pozbawienia jej możliwości jakiegokolwiek skutecznej obrony i być sprzeczne z międzynarodowymi standardami praw człowieka. Wymóg posiadania obrońcy przez oskarżonego niewładającego językiem polskim powodowany był także tym, że językiem urzędowym jest język polski¹⁹.

Ponadto kodeks z 1997 r. ustanowił, iż oskarżony musi mieć obrońcę również wtedy, gdy sąd uznał to za niezbędne ze względu na okoliczności utrudniające obronę (art. 79 § 2 k.p.k.). Przepis ten był wyrazem nowych gwarancji przyznanych stronom. W doktrynie prezentowany był pogląd, że oskarżony nie jest w stanie prowadzić skutecznie samodzielnej obrony, jeżeli jest osobą nieporadną życiowo lub też ze względu na niski stopień rozwoju umysłowego, niebudzący wątpliwości co do jego poczytalności bądź z uwagi na zawisłość sprawy²⁰.

Kolejny nowy przepis stanowił, że jeżeli w toku postępowania biegli lekarze psychiatrzy stwierdzili, że poczytalność oskarżonego nie budziła wątpliwości, oskarżony jednak musiał mieć obrońcę do prawomocnego zakończenia postępowania (art. 79 § 4 k.p.k.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono już znacznie wcześniej pogląd, że obrona obligatoryjna trwa aż do prawomocnego zakończenia postępowania, nawet wówczas, gdy biegli orzekli, że oskarżony jest w pełni sprawny psychicznie²¹.

Zgodnie z pierwotnym brzmieniem kodeksu postępowania karnego z 1997 r. oskarżony musiał mieć również obrońcę w postępowaniu przed sądem wojewódzkim jako sądem pierwszej instancji, jeżeli zarzucono mu zbrodnię lub pozbawiono wolności (art. 80 k.p.k.). W takim wypadku udział obrońcy w rozprawie głównej był obowiązkowy, a w rozprawie apelacyjnej i kasacyjnej, jeżeli prezes sądu lub sąd uznał to za konieczne (art. 80 k.p.k.). Ustawodawca zmienił zakres normy w stosunku do odpowiednika z kodeksu postępowania karnego z 1969 r. – art. 71, wskazując przesłanki zarzuconej zbrodni oraz pozbawienia wolności, wyłączając tym samym konieczność obrony, jeżeli zarzucono oskarżonemu występki, które w pierwszej instancji rozpoznaje sąd okręgowy – przy czym nie był on pozbawiony wolności²².

Ustawą z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego,

¹⁸ A. Masłowska, *Nawiązanie stosunku obrończego w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Prokurator 2003, Nr 2, s. 67.

¹⁹ R.A. Stefański, *Obrona obligatoryjna...*, s. 53.

²⁰ P. Kruszyński, *Realizacja prawa do obrony na rozprawie głównej*, [w:] *Rozprawa główna – problemy podstawowe*, Studia Iuridica t. XIII, Warszawa 1985, s. 108.

²¹ Uchwała SN z dnia 21 stycznia 1970 r., VI KZP 23/69, OSNKW 1970, Nr 2–3, poz. 15.

²² A. Masłowska, *Nawiązanie stosunku obrończego...*, s. 70.

ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych²³, zmieniono zakres obrony obowiązkowej. Wyłączono spod obrony obowiązkowej oskarżonego, który nie włada językiem polskim. Ustawodawca nie pozostawił jednak takiego oskarżonego bez gwarancji procesowych dotyczących obrony. Oskarżony ma prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim (art. 72 k.p.k.).

Wyłączenie spod obrony obowiązkowej osoby niewładającej językiem polskim, nakłada na organy procesowe obowiązek bardziej wnikliwego analizowania sytuacji oskarżonego. Konieczne jest dokładne pouczenie oskarżonego o jego prawie do obrony i to pouczenie, polegające nie tylko na przetłumaczeniu tekstu jego praw, ale pouczenie, po którym organ będzie miał pewność, że oskarżony w pełni rozumie swoje prawa oraz, że ma doskonale rozeznanie, jak z tych praw może w ramach procesu korzystać²⁴. W doktrynie wyraża się wątpliwości, czy istotnie wprowadzony obowiązek wezwania tłumacza w razie dokonywania czynności z udziałem oskarżonego niewładającego językiem polskim, zdoła zrównoważyć brak obrońcy z urzędu, jeżeli oskarżony nie ma obrońcy z wyboru²⁵. Nawet zapewnienie oskarżonemu pomocy tłumacza nie daje pewności, że będzie wobec niego realizowana zasada prawa do obrony, ponieważ nie zawsze można dokładnie przetłumaczyć niektóre wyrażenia, w taki sposób, aby nie straciły w pełni swojego sensu. Aby móc samodzielnie się bronić, oskarżony powinien rozumieć wszystko, co w tym celu jest dla niego niezbędne.

W doktrynie wyrażany jest odmienny pogląd, że zapewnienie bezpłatnej pomocy tłumacza lepiej zapobiega trudnościom, które może napotkać cudzoziemiec w trakcie procesu karnego toczącego się przed polskimi organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości, niż zapewnienie mu obrony obowiązkowej²⁶. Uważa się za zbędne przyjęcie obrony obowiązkowej na tej samej przesłance, która decyduje o zapewnieniu bezpłatnej pomocy tłumacza. Ustawodawca wyraźnie oddzielił te dwie kwestie. W literaturze podkreśla się, że przyznanie oskarżonemu bezpłatnej pomocy tłumacza i zapewnienie obrony obowiązkowej tylko z tego tytułu, który zadecydował już o zapewnieniu tłumacza, faworyzowałoby oskarżonego, w porównaniu z oskarżonymi władającymi językiem polskim, a zatem przeczyłoby zasadzie równości²⁷. Oczywiście, jeżeli pojawi się okoliczność, która będzie utrudniać prowadzenie obrony, oskarżony niewładający językiem polskim może mieć zapewnioną obronę obowiązkową na podstawie art. 79 § 2 k.p.k. Przyjmuje się, że jeżeli mimo zapewnienia bezpłatnej pomocy tłumacza

²³ Dz.U. z 2003 r., Nr 17, poz. 155.

²⁴ A. Masłowska, *Nawiązanie stosunku obrończego...*, s. 67.

²⁵ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Płachta, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, 2003, s. 267.

²⁶ S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, 2003, s. 545–546.

²⁷ *Ibidem*, s. 546.

oskarżony nadal będzie miał kłopoty z prowadzeniem rzeczywistej i skutecznej obrony, nic nie stoi na przeszkodzie, aby sąd po ocenie doszedł do wniosku, że pomimo pomocy tłumacza bariera językowa na tyle utrudnia oskarżonemu aktywne uczestnictwo w procesie, iż należy uznać udział obrońcy za niezbędny²⁸, ze względu na okoliczności utrudniające obronę²⁹.

Wraz z nowelizacją kodeksu postępowania karnego z 2003 r., wyłączono również konieczność udziału obrońcy, jeżeli w toku postępowania biegli psychiatrzy stwierdzą, że poczytalność oskarżonego zarówno w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu, jak i w czasie postępowania nie budzi wątpliwości. W takim wypadku prezes sądu, a na rozprawie sąd może cofnąć wyznaczenie obrońcy (art. 79 § 4 k.p.k. po nowelizacji z 2003 r.).

Przepis gwarantujący dalszy udział obrońcy obowiązkowego, pomimo stwierdzenia przez biegłych lekarzy psychiatrów, że poczytalność oskarżonego nie budziła wątpliwości, był następstwem linii orzeczniczej Sądu Najwyższego w tej kwestii³⁰. Opinia biegłych lekarzy, która stwierdza, że poczytalność oskarżonego nie budzi wątpliwości, może być podważona w trakcie procesu przez innego biegłego. Wszystkie opinie wydawane w trakcie trwania postępowania oceniane są swobodnie przez sąd orzekający, który rozstrzyga również o wątpliwościach co do poczytalności oskarżonego w wyroku³¹. Chodzi o sytuację, w której opinia może zostać podważona opinią innego zespołu biegłych lekarzy psychiatrów. Zgodnie z art. 79 § 4 k.p.k. decyzja o możliwości kontynuowania obowiązku posiadania obrońcy należy do prezesa sądu lub na rozprawie do sądu. Trzeba zwrócić uwagę, że w takiej sytuacji organ procesowy władny do podjęcia decyzji przedmiotowej, musi bardzo rzetelnie zapoznać się z treścią opinii, jak również z osobą oskarżonego, ponieważ mogą zająć okoliczności uzasadniające konieczność kontynuowania obrony obowiązkowej³². Ponadto, w uzasadnieniu projektu nowelizacji z 2003 r. wskazano na cel zmiany, jakim było usprawnienie postępowania i znaczne oszczędności na kosztach procesu. Podnoszono także, że przemawiały za nią względy systemowe, związane z potrzebą jednolitości kryteriów uzasadniających ustanie obrony obowiązkowej³³, jak również to, że poprzednie uregulowanie faworyzowało oskarżonych w tych sprawach, w których zdecydowano się zasięgnąć opinii biegłych psychiatrów³⁴.

Kolejną zmianą wprowadzoną nowelizacją kodeksu postępowania karnego z 2003 r. była zmiana treści art. 80 k.p.k. Nowe brzmienie ustanowiło, iż oskar-

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ A. Masłowska, *Nawiązanie stosunku obrończego...*, s. 67.

³⁰ Wyrok SN z dnia 1 października 1970 r., Rw 1001/70, OSNKW 1971, Nr 1, poz. 10; Postanowienie SN z dnia 24 września 1974 r., II Kz 202/74 OSNKW 1975, Nr 1, poz. 14.

³¹ A. Masłowska, *Nawiązanie stosunku obrończego...*, s. 68.

³² *Ibidem*, s. 69.

³³ Z. Gostyński, S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego...*, t. I, s. 546.

³⁴ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, 2004, t. I, s. 443.

żony musi mieć obrońcę w postępowaniu przed sądem okręgowym jako sądem pierwszej instancji, jeżeli zarzucono mu zbrodnię lub jest pozbawiony wolności (art. 80 k.p.k. po nowelizacji z 2003 r.). W takim przypadku udział obrońcy w rozprawie jest obowiązkowy, a w rozprawie apelacyjnej i kasacyjnej, jeżeli prezes sądu lub sąd uznał to za konieczne. Zamiana nazewnictwa sądów była konsekwencją zmiany sądów wojewódzkich na okręgowe. Natomiast dalsza część przepisu wyraźnie ograniczyła obronę obligatoryjną do sytuacji, gdy oskarżony *verba legis* jest pozbawiony wolności³⁵. Sąd Najwyższy stwierdził, że słowa „lub pozbawiono wolności” użyte w art. 80 k.p.k. przed nowelizacją, uzasadniające m.in. obowiązek posiadania przez oskarżonego obrońcy w postępowaniu przed sądem okręgowym jako sądem pierwszej instancji, oznaczało, iż obowiązek ten istnieje wówczas, gdy pozbawienie oskarżonego wolności trwało w toku tego postępowania³⁶. Stanowisko to spotkało się z szeroką krytyką w literaturze i piśmiennictwie³⁷. Dla przecięcia wszelkich wątpliwości w noweli z 2003 r. wprowadzono do tekstu zupełnie jednoznaczne sformułowanie „jest pozbawiony wolności”, które może być odnoszone jedynie do okresu faktycznego pozbawienia wolności.

Istotną zmianę w zakresie obrony obligatoryjnej wprowadzono także ustawą z dnia 16 listopada 2006 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³⁸. Ustawa ta miała na celu radykalne przyspieszenie ścigania sprawców drobnych przestępstw, głównie o charakterze chuligańskim, co przekładało się na tempo postępowania sądowego. W kodeksie postępowania karnego został wprowadzony nowy rozdział 54a regulujący postępowanie przyspieszone, w którym sprawy rozpatrywane były w trybie uproszczonym. Z powyższymi zmianami wiązało się również zapewnienie podstawowych uprawnień oskarżonego, gwarantujących mu rzetelny i sprawiedliwy proces. Dlatego w postępowaniu przyspieszonym przed sądem oskarżony musiał mieć obrońcę (art. 517 i § 1 k.p.k.). Zastosowanie miał również art. 79 § 3 k.p.k. Wprowadzając obronę obowiązkową w tym przypadku, ustawodawca miał na celu realizację prawa oskarżonego do korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym. Zasada ta nie obowiązywała jednak zbyt długo. Obowiązek posiadania obrońcy obowiązkowego w postępowaniu przyspieszonym został zniesiony ustawą z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw³⁹. Likwidacja instytucji obrony obligatoryjnej oznacza, iż oskarżony w postępowaniu przyspieszonym ma jedynie możliwość korzystania

³⁵ R.A. Stefański, *Obrona obligatoryjna...*, s. 59.

³⁶ Uchwała SN z dnia 17 maja 2000 r. – I KZP 11/00, OSNKW 2000, nr 5–6, poz. 41.

³⁷ Głosy: K. Grzegorzczak, WPP 2001, nr 1, s. 158; S. Steinborn, PS 2001, nr 7–8, s. 141; uwagi R.A. Stefański, WPP 2001, nr 2, s. 76–77.

³⁸ Dz.U. z 2006 r., Nr 226, poz. 1648.

³⁹ Dz.U. z 2009 r., Nr 2006, poz. 1589.

z pomocy obrońcy. W tym celu ustanowiono obowiązek pełnienia dyżurów przez adwokatów (art. 517j § 1 k.p.k.), a po ostatniej nowelizacji z 2013 roku także radców prawnych.

Obrona obligatoryjna od 1 lipca 2015 roku

Nowelizacja kodeksu postępowania karnego z dnia 27 września 2013 r. wprowadza następną zmianę w instytucji obrony obowiązkowej. Zgodnie z ustawodawstwem, nowe brzmienie przepisów art. 79, 80 k.p.k., które formułują główne zasady obrony obowiązkowej, weszło w życie od 1 lipca 2015 roku. Zmiany w ramach omawianego zagadnienia, są konsekwencją zwiększenia kontrydiktoryjności postępowania sądowego⁴⁰, oraz mają także charakter porządkujący lub doprecyzowują wskazane przesłanki. Jednym z głównych założeń nowelizacji kodeksu postępowania karnego z 2013 r. było przemodelowanie postępowania karnego w kierunku większej kontrydiktoryjności, która stwarza lepsze warunki do wyjaśnienia prawdy materialnej i służy najlepiej poszanowaniu praw uczestników postępowania⁴¹. W doktrynie wskazuje się, iż dokonane zmiany w zakresie obrony obligatoryjnej są zachowawcze i w istocie zmierzały do doprecyzowania przepisów, których stosowanie w praktyce stwarzało trudności i ten cel został osiągnięty⁴².

Nowe brzmienie art. 79 § 1 k.p.k. stanowi, że w postępowaniu karnym oskarżony musi mieć obrońcę, jeżeli:

- 1) nie ukończył 18 lat,
- 2) jest głuchy, niemy lub niewidomy,
- 3) zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona,
- 4) zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny.

Celem nowelizacji, jak podkreśla się we wskazanym wyżej uzasadnieniu projektu nowelizacji, jest usunięcie wątpliwości i trudności związanych z wykładnią przepisów art. 79 k.p.k.

W pierwszej przesłance omawianego przepisu zmieniono zakres wiekowy warunkujący obronę obligatryjną, określając górną granicę wieku ukończenia przez oskarżonego 18 lat, rezygnując z dotychczasowej przesłanki „nieletniości” oskarżonego. Podniesienie do 18 lat granicy wieku związanej z wyznaczeniem

⁴⁰ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy 870), s. 43.

⁴¹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego..., s. 5.

⁴² R.A. Stefański, *Konstytucyjne prawo do obrony...*, s. 30.

obrony obligatoryjnej (art. 79 § 1 pkt 1 k.p.k.), spotkało się z pozytywną oceną ze względu na ujęcie w przepisie standardów europejskich⁴³. Inne stanowisko doktryny wskazuje, że rozwiązanie to jest nietrafne, gdyż prowadzi do niespójności z art. 10 § 2 k.k., który przewiduje odpowiedzialność karną osób dopuszczających się czynu zabronionego po ukończeniu 17 lat⁴⁴.

Art. 79 § 1 pkt 2 k.p.k., pozostał bez zmian. W doktrynie wyrażony jest jednak pogląd o rozważeniu rezygnacji z obrony obligatoryjnej dla osób głuchych, niemych lub niewidomych. Wynika to z utrzymania bez zmian brzmienia przepisu art. 79 § 2 k.p.k., w którym jest mowa o obowiązku posiadania obrońcy przez oskarżonego wówczas, gdy jest to niezbędne ze względu na istnienie okoliczności utrudniających obronę. Wskazane upośledzenia zmysłów charakteryzujące oskarżonego, nie zawsze będą stanowić takie utrudnienie. Dlatego lepiej byłoby, gdyby to organ procesowy mógł na podstawie stwierdzonych okoliczności uznać istnienie potrzeby obrony obowiązkowej także wtedy, gdy oskarżony jest głuchy, niemy lub niewidomy, niż z góry zakładać, że każda osoba głucha, niema lub niewidoma jest *ex definitione* w sytuacji utrudniającej jej obronę. W kodeksie postępowania karnego z 1969 r. nie było ogólnego przepisu obligującego do obrony obowiązkowej z powodu pojawienia się okoliczności utrudniających obronę – skoro w kodeksie z 1997 r. taki przepis się znalazł, to nie ma racjonalnych powodów, dla których jako „ułomnych” traktować tych, których niesprawność jednego zmysłu jest rekompensowana większą sprawnością drugiego zmysłu⁴⁵.

Nowe brzmienie art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. eliminuje mankament powstały w wyniku nowelizacji dokonanej w 2003 r., polegający na odniesieniu użytego w dotychczasowej treści art. 79 § 4 k.p.k. pojęcia poczytalności nie tylko do chwili popełnienia czynu, ale także do czasu trwania postępowania karnego. Wprowadzone zmiany stanowią w zasadniczej części realizację postulatów doktryny i inkorporację trafnego w tym zakresie stanowiska zajmowanego w orzecznictwie⁴⁶. Opierają się na rozbiciu w art. 79 § 1 k.p.k. podstaw obrony obligatoryjnej z powodu przesłanek występujących *tempore criminis* (art. 79 § 1 pkt. 3 k.p.k.) oraz *tempore procedendi* (art. 79 § 1 pkt 4 k.p.k.). Przesłanki obrony obligatoryjnej w pierwszym przypadku odwołują się zatem, nie jak dotąd, do trudnego zdefiniowania pojęcia „poczytalności”, lecz do treści art. 31 § 1 i 2 k.k., jako podstaw oceny, czy zachodzą przesłanki wyłączenia lub złagodzenia odpowiedzialności karnej. Tymczasem przesłanki określone w 79 § 1 pkt. 4 k.p.k. służą

⁴³ A. Lach, *Ocena projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw*, Wydawnictwo Sejmowe, 1/2013, s. 66.

⁴⁴ R.A. Stefański, *Konstytucyjne prawo do obrony, a obrona obligatoryjna w świetle noweli z dnia 27 września 2013 r.*, [w:] T. Gardocka, P. Hofmański, W. Jasiński, M. Kolendowska-Matejczuk, I. Lipowicz, S. Ładoś, M. Mistygacz, S. Pawelec, M. Pietrzak, M. Warchoń, A. Zieliński, *Prawo do obrony w postępowaniu penalnym. Wybrane aspekty*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2014, s. 20.

⁴⁵ K. Zgryzek, *Opinia o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw*, Wydawnictwo Sejmowe, 1/2013, s. 14.

⁴⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 2010 r., I KZP 6/10, OSNKW 2010, z. 8.

ocenie możliwości realizacji przez oskarżonego przysługującego mu prawa do obrony w toku postępowania karnego, prowadzenia samodzielnej i efektywnej obrony. Celem posłużenia się w tym przypadku przesłankami „samodzielności” i „rozsądnej obrony” było wskazanie na kryteria zobiektywizowane, jednocześnie odwołujące się do pewnego wzorca przeciętnego zachowania, w którym istnieje faktyczna możliwość oceny własnego zachowania i realizacji przyznanych uprawnień. Odmienny charakter przesłanek w obu przypadkach, tj. *tempore criminis* i *tempore procedendi*, przesądził o konieczności określenia tych podstaw w odrębnych jednostkach redakcyjnych i odrębnego w konsekwencji kształtowania ocen ich występowania⁴⁷.

Znowelizowana ustawa procesowa wymaga, by zachodziła uzasadniona wątpliwość, czy stan zdrowia psychicznego oskarżonego pozwala na prowadzenie obrony zarówno w sposób samodzielny, jak i rozsądny. Określając sposób obrony słowa „samodzielny”, „rozsądny” w art. 79 § 1 pkt 4 k.p.k. zostały połączone funktorem zdaniowym „oraz”, który powoduje, że konieczne jest łączne wystąpienie obu tych określeń. Obrona obligatoryjna ma miejsce wówczas, gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość co do tego, czy oskarżony może bronić się samodzielnie i rozsądnie, czyli bez pomocy obrońcy oraz będzie to czynił z rozsądkiem⁴⁸.

Nowy art. 79 § 2 k.p.k. stanowi, że oskarżony musi mieć obrońcę również wtedy, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na inne okoliczności utrudniające obronę. Zmiana przepisu ma charakter redakcyjny, wskazując na „inne” niż wynikające z § 1 okoliczności utrudniające obronę. Wskazano w ten sposób, iż chodzi o inne okoliczności dotyczące oskarżonego.

Natomiast treść art. 79 § 3 k.p.k. pozostała bez zmian.

Nowelizacji uległ także art. 79 § 4 k.p.k., który usunął wadę, wskazującą dotąd na to, że o ustanowieniu obrońcy obligatoryjnego przesądza autonomicznie treść opinii biegłych. Uznając za uzasadnioną opinię biegłych lekarzy psychiatrów, że czyn oskarżonego nie został popełniony w warunkach wyłączenia lub znacznego ograniczenia zdolności rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem i że stan zdrowia psychicznego oskarżonego pozwala na udział w postępowaniu i prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny, sąd orzeka, że udział obrońcy nie jest obowiązkowy. Prezes sądu albo sąd zwalnia wówczas obrońcę z jego obowiązków, chyba że zachodzą inne okoliczności przemawiające za tym, aby oskarżony miał obrońcę wyznaczonego z urzędu (treść art. 79 § 4 k.p.k. po nowelizacji 2013). Nowe brzmienie wskazuje jednoznacznie, że powodem ustania obrony obligatoryjnej jest stwierdzenie przez sąd w oparciu o opinię biegłych braku realizacji przesłanek określonych w art. 79 § 1 pkt. 3 i 4 k.p.k., nie zaś sam środek dowodowy, tj. opinia biegłych⁴⁹.

⁴⁷ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy..., s. 47–48.

⁴⁸ R.A. Stefański, *Konstytucyjne prawo do obrony...*, s. 27.

⁴⁹ Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 2006 r., II KK 340/05, OSNwSK 2006, poz. 29.

Warunkiem orzeczenia, że udział obrońcy nie jest obowiązkowy jest albo brak wystąpienia przesłanek relewantnych *tempore criminis* dla odpowiedzialności karnej oskarżonego albo brak wpływu przesłanek istotnych *tempore procedendi* na zdolność do prowadzenia samodzielnej i rozsądnej obrony. Znowelizowany art. 79 § 4 k.p.k. wprowadza też odmienną od przyjętej dotąd sekwencję czynności. Stwierdzenie realizacji przesłanek określonych w zdaniu pierwszym, wymusza wydanie przez sąd postanowienia stwierdzającego, że udział oskarżonego nie jest obowiązkowy. Konsekwencją powyższego może być zwolnienie obrońcy z jego obowiązków, o ile brak jest innych przyczyn posiadania przez oskarżonego obrońcy z urzędu. Odwołanie do „innych przyczyn” uzasadniających dalsze istnienie obrony z urzędu obejmuje zarówno taki stan zdrowia oskarżonego, który nie wykluczając wprawdzie możliwości udziału w postępowaniu ani prowadzenia samodzielnej i rozsądnej obrony nasuwać może pewne zastrzeżenia, jak też wolę oskarżonego co do dalszego posiadania obrońcy z urzędu (art. 80a § 1 k.p.k. po nowelizacji 2013). Ustawa posługuje się pojęciem „zwolnienia z obowiązków” w miejsce wyrazów „cofnięcia wyznaczenia”, jako oddającego charakter czynności, która przerywa, a nie anuluje dotychczasowe działania obrońcy obowiązkowego. Celem przekazania upoważnienia do wydania tego ostatniego rozstrzygnięcia, także sądowi działającemu poza rozprawą, jest chęć racjonalizacji i usprawnienia działania sądu⁵⁰.

W nowelizacji 2013 zastrzeżenia budzi posłużenie się przez ustawodawcę pojęciem prowadzenia obrony w sposób „rozsądny” (art. 79 § 1 pkt 4 k.p.k. i 79 § 4 k.p.k.). Sąd będzie musiał zdecydować czy stan zdrowia psychicznego oskarżonego pozwala na udział w postępowaniu i prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny. Przesłanka prowadzenia obrony w sposób rozsądny jest trudna do oceny. Należy zadać pytanie dotyczące kwestii, na czym polega zdolność do prowadzenia obrony w sposób „rozsądny” i kiedy należy przyjąć, że oskarżony, ze względu na stan zdrowia psychicznego, jest pozbawiony tej zdolności? W doktrynie wyrażony jest słuszny pogląd, w którym przyjmuje się że omawiana „nowa” przesłanka obrony niezbędnej dotyczy osób, które pomimo zachowanej zdolności do udziału w postępowaniu wykazują tendencję do podejmowania działań procesowych na swą niekorzyść. Obrona „rozsądna” zawsze zmierza do poprawy sytuacji oskarżonego zarówno w znaczeniu materialno-prawnym, jak i procesowym⁵¹.

Znowelizowany został również art. 80 k.p.k. Nowe brzmienie stanowi, że oskarżony musi mieć obrońcę w postępowaniu przed sądem okręgowym, jeżeli zarzucono mu zbrodnię. W takim wypadku udział obrońcy w rozprawie głów-

⁵⁰ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy..., s. 49.

⁵¹ S. Ładoś, *Wątpliwości co do stanu zdrowia psychicznego jako przesłanka obowiązkowej obrony formalnej*, [w:] T. Gardocka, R.A. Stefański, P. Hofmański, W. Jasiński, M. Kolendowska-Matejczuk, I. Lipowicz, M. Mistygacz, S. Pawelec, M. Pietrzak, M. Warchoł, A. Zieliński, *Prawo do obrony w postępowaniu penalnym. Wybrane aspekty*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2014, s. 89.

nej jest obowiązkowy (art. 80 k.p.k.). Jest to już trzecia zmiana tego przepisu w kodeksie postępowania karnego z 1997 r. Celem ostatniej zmiany art. 80 k.p.k. było ograniczenie zakresu obrony obligatoryjnej w postępowaniu przed sądem okręgowym. Wyeliminowano kryterium wolnościowego statusu oskarżonego pozostawiając wyłącznie kryterium przedmiotowe, tj. stawiany zarzut. Usunięcie „pozbawienia wolności”, jako przesłanki automatycznie uruchamiającej stan obrony obligatoryjnej jest wyrazem przekonania o częstym występowaniu w praktyce braku faktycznego uzasadnienia istnienia obrony obligatoryjnej, wynikającej wyłącznie z faktu zastosowania jakiegokolwiek formy pozbawienia wolności, w szczególności bez względu na czas jej trwania. Zmiany w tym zakresie są ściśle powiązane ze zmianą modelu wyznaczania obrońcy z wyboru w trybie nowego art. 80a k.p.k., pozostawiając oskarżonemu (w tym zwłaszcza pozbawionemu wolności) możliwość domagania się wyznaczenia obrońcy⁵².

Utrzymanie obrony obligatoryjnej ze względu na wagę przestępstwa nie znalazło uzasadnienia w literaturze. Wskazuje się, że fakt zarzucania zbrodni nie oznacza, iż sprawa jest skomplikowana pod względem faktycznym lub prawnym i że niezbędna jest pomoc obrońcy⁵³.

Podsumowanie

Obrona obligatoryjna znajduje swoje miejsce w systemie gwarancji procesowych, a jej znaczenie przekracza zakres procesu karnego. Przez lata, w nowych ustawodawstwach instytucja ta zmieniała swój kształt, jednakże jej zmiany nie wychodziły poza ustalony schemat gwarancji. Kodeksy postępowania karnego z 1928 r., 1969 r. w pewnych wypadkach wymagały, a obecny z 1997 r. wymaga, aby oskarżony reprezentowany był przez obrońcę. Oskarżony nie może zrezygnować z takiej obrony, ponieważ ustawodawca słusznie wyszedł z założenia, że względy publiczne wymagają żeby interes oskarżonego był strzeżony przez obrońcę⁵⁴.

Instytucja dotycząca obrońcy obowiązkowego była modyfikowana nie tylko wraz z wydaniem nowych ustaw procesowych, ale również w trakcie ich obowiązywania. W samym kodeksie postępowania karnego z 1997 r. przepisy dotyczące obrony obligatoryjnej nowelizowane były cztery razy. Zmiany dyktowane są oczywistymi niedoprecyzowaniami lub omyłkami wcześniejszych zapisów oraz komentarzami doktryny w sprawie stosowania tej gwarancji i jej skutków. Może to oznaczać, iż wcześniejsze działania ustawodawcy, w sprawach stanowienia przepisów gwarancyjnych w kwestii obrony obligatoryjnej, okazały się nieprzemym-

⁵² Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy..., s. 49.

⁵³ R.A. Stefański, *Konstytucyjne prawo do obrony...*, s. 32.

⁵⁴ R.A. Stefański, *Obrona obligatoryjna...*, s. 384.

ślane albo zmiany podyktowane były ewolucją poglądów i prawa. Uwidacznia się jednak pewna krótkowzroczność ustawodawcy, szczególnie przy zmianach tych samych przepisów kilka razy w ciągu dekady (np. art. 80 k.p.k.).

Z pewnością intencją ustawodawcy do wprowadzenia nowelizacji kodeksu postępowania karnego z 2013 r., było lepsze zabezpieczenie interesów oskarżonego, dlatego przepisy dotyczące obrony obligatoryjnej nabierają jeszcze większego znaczenia dla zapewnienia, aby kontrydiktoryjny spór toczył się przy zachowaniu równych uprawnień stron. Ocena ostatniej nowelizacji przepisów dotyczących obrony obligatoryjnej pozwala na przyjęcie, że kształt i zakres poszczególnych uprawnień jest zgodny z gwarancjami postępowania karnego, ale w niektórych przypadkach nie zawsze jest konieczny. Jednak większy zakres uprawnień dla stron, szczególnie oskarżonego, nie pogorszy standardów procedury karnej, a może jedynie usprawnić przebieg procesu lub stanowić wymierną korzyść dla oskarżonego.

KSZTAŁTOWANIE SIĘ INSTYTUCJI OBRONY OBLIGATORYJNEJ W ŚWIETLE OSTATNICH ZMIAN KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest wskazanie ewolucji zakresu obrony obligatoryjnej w polskim postępowaniu karnym. Autorka przybliży problematykę tematu obrony obowiązkowej od uregulowań kodeksu postępowania karnego z 1928 roku. Następnie omówione zostały treści przepisów o obronie obowiązkowej kodeksu postępowania karnego z 1969 roku. Szczególna uwaga zostaje zwrócona na aktualne przepisy oraz zmiany w zakresie instytucji obrony obowiązkowej, które zgodnie z ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁵⁵, zmieniają w sposób istotny zakres przedmiotowy i podmiotowy omawianej instytucji. W artykule przedstawiono analizę zmian przepisów kodeksu postępowania karnego w kwestii obrony obligatoryjnej. Dokonana została również ocena ostatniej nowelizacji w zakresie wskazanych gwarancji kodeksowych oskarżonego, oraz konsekwencji wynikających ze zmian.

Słowa kluczowe: *obrona obowiązkowa, obrona obligatoryjna, obrońca obowiązkowy, nowelizacja kodeksu postępowania karnego, obrona obligatoryjna po nowelizacji*

⁵⁵ Dz. U. z 2013 r., poz. 1247 / Journal of Laws 2013, item 1247

DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF OBLIGATORY DEFENCE IN THE LIGHT OF THE LATEST AMENDMENT TO THE CODE OF CRIMINAL PROCEDURE

Summary

The article discusses the evolution of the scope of obligatory defence in the Polish criminal proceeding. The author introduces the topic of obligatory defence with the presentation of the provisions of the Code of Criminal Procedure of 1928. Next, she discusses the contents of the obligatory defence provisions in the Code of Criminal Procedure of 1969. Particular attention is paid to the current regulations and changes in the institution of obligatory defence, which – under the Act of 27 September 2013 amending the Act – Code of Criminal Procedure and other laws – substantially alter the subjective and objective scope of this institution. The article presents an analysis of the amendments to the Code of Criminal Procedure with respect to the issue of obligatory defence. The article also provides assessment of the latest amendment with regard to the statutory guarantees for the accused, and the consequences of the changes.

Key words: mandatory defence, obligatory defence, mandatory counsel for the defence, amendment to the Code of Criminal Procedure, obligatory defence as of the amendment

LA FORMATION DE L'INSTITUTION DE LA DÉFENSE OBLIGATOIRE DANS LE CADRE DES DERNIERS CHANGEMENTS DU CODE DE LA PROCÉDURE PÉNALE

Résumé

Le sujet de l'article sert à démontrer l'évolution du champ de la défense obligatoire dans la procédure pénale polonaise. L'auteur présente la problématique de la défense obligatoire en commençant par des régularités du code de la procédure pénale de 1928. Ensuite il parle de la question des règlements de la défense obligatoire dans le code de la procédure pénale de 1969. Il retient notre attention particulièrement sur les règlements actuels et les changements dans le cadre de la défense obligatoire qui, en accord du droit du 27 septembre 2013 sur le changement du droit – Code de la procédure pénale et quelques autres droits (J.O. 2013, pos. 1247) – changent essentiellement le cadre du sujet et celui de l'objet de l'institution traitée. Dans cet article on a présenté l'analyse des changements des règlements du code de la procédure pénale dans le cadre de la défense obligatoire. On a effectué aussi l'évaluation de la dernière novélisation concernant les garantis proposés par le code pour l'accusé ainsi que les conséquences après ces changements.

ФОРМИРОВАНИЕ ИНСТИТУТА ОБЯЗАТЕЛЬНОГО УЧАСТИЯ ЗАЩИТНИКА В СВЕТЕ ПОСЛЕДНИХ ИЗМЕНЕНИЙ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО КОДЕКСА

Резюме

Объектом исследования в статье является анализ эволюции понятия обязательного участия защитника в польском уголовном судопроизводстве. Автор знакомит с проблематикой вопроса обязательного участия защитника, обращаясь к урегулированим уголовно-процессуального кодекса от 1928 года. Следующим предметом обсуждения является вопрос о содержании положений обязательного участия защитника уголовно-процессуального кодекса от 1969 года. Особое внимание уделено актуальным положениям и изменениям в области института обязательной защиты, которые в соответствии с законом от дня 27 сентября 2013 г. о внесении изменений в закон – Уголовно-процессуальный кодекс, а также некоторых других законов (Законодательный вестник. 2013, поз. 1247), существенным образом влияют на изменения в пределах действия закона в отношении объектов и субъектов вышеупомянутого института. В статье представлен анализ изменений в правовом регулировании Уголовно-процессуального кодекса по вопросу обязательного участия защитника. В статье также представлена оценка последней новеллизации в сфере упомянутых гарантий, предоставляемых на основании положений Кодекса, для обвиняемого, а также указаны последствия изменений.